

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemanje za celo leto 6 kron, za pol leta 3 krone in za četrt leta 1 krono 50 vin., — po pošti prejemanje pa za celo leto 7 kron, za pol leta 3 krone 50 vin., za četrt leta 1 krona 80 vin. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 80 vin. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (inseerate) vzprejmlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 16 vin., za dvakrat 24 vin., za trikrat 30 vin. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 13. julija 1900.

Politični oddelek.

Slovanske stranke.

III.

Ureditev jezikovnega vprašanja je eden najglavnejših pogojev za trajni mir med Čehi in Nemci. Urediti pa se je more edino le na podlagi ravnopravnosti in sicer ravnopravnosti politične, ravnopravnosti jezika in oseb v celi javni upravi in v šoli. Enake dolžnosti, enaka prava!

Pod javno upravo stoje državni in teritorijalni (deželni, okrajni, občinski) uradi in poleg tega še taki zavodi, katerih se ne more prišteti ne k prvim ne k drugim, a stoje vendar pod državnim oziroma deželnim nadzorstvom (kakor na pr. bolniške blagajne, javne zavarovalnice, bolnišnice, penzijski fondi itd.)

Uradnik je po starem, absolutističnim naziranju le lep mehanizem, stroj države; narodno in demokratično sedanje naziranje hoče imeti v uradnikih organe ljudstva. Iz tega naziranja izvira zahteva jednojezičnega uradovanja v prvi vrsti onih uradov, s katerimi pride ljudstvo neposredno v dotiko. Radi tega je treba čeških in nemških uradov na Češkem in Moravskem in poleg teh še poljskih na Šlezkem.

Kot naravna potreba sledi iz tega razdelitev okrajev po narodnosti. Ta razdelitev pa ne sme biti mehanična, mora se ozirati na posebnosti vsakega okraja osobito na njegove gospodarske potrebe. Jezikovno vprašanje je v tem oziru i gospodarskosocijalno (če upoštevamo na pr. razmerno večji odstotek čeških delavcev v nemških mestih) in kulturno sploh, ker sam jezik narodnosti še ne izčrpuje.

Ta razdelitev se mora izvesti zelo premišljeno in temeljito na podlagi materinega a ne t. j. občevalnega jezika. Ta akcija se tudi ne more vršiti za zeleno mizo v kakem ministrskem kabinetu, ampak pod vodstvom

domačih, mešanih komisij, poznaočih natančno razmere v istem okraju.

Češki in nemški živelj pa je preveč zapleten, da bi mogli zadostovati samo jednojezični okraji, treba bo i mešanih okrajev. Pri teh okrajih bo treba še večje pozornosti; treba se bo ozirati na število občin, na njihovo velikost itd. Glavna mesta (Praga, Brno, Opava) naj bodo mešana, če tudi ne bi dosegala določnega minoritnega procenta. Največ težav prizadenejo oni okraji s nestalnim t. j. fluktuantnim prebivalstvom. Pravično postopanje je tukaj možno le s pomočjo temeljitega statističnega preiskovanja.

Razdeljevati se ne sme šablonsko, vsak okraj treba urediti za se; tudi ne sme biti taka razdelitev določena na večne čase, ampak mora biti periodično revidovana in po potrebi popravljena.

Na teh podlagah stavi češka ljudska stranka sledeče zahteve:

I Na Češkem, Moravskem in Šlezkem, naj se ustanovijo — uvede s privoljenjem prebivalstva — jednojezični in mešani okraji. Vsaka dežela kot celek je mešana.

II. Uradi v vseh čeških deželah so po potrebi občinstva povsod dvojezični, v tem smislu torej, da more vsaki občan pri vsakem uradu iskati si pravice v svojem jeziku. Uradniki v jednojezičnih okrajih in v svojih oddelkih v jezikovno mešanih okrajih morejo biti jednojezični.

III. Jezikovne težave za urad nastanejo seveda tam, kjer je malo uradnikov ali pa samo eden, tedaj pri najnižjih uradih v jednojezičnih okrajih. Če je tukaj minorita drugonarodnega prebivalstva vendar premala, da bi se moglo radi nje nastaviti poseben uradnik, naj se z najbližjega urada deleguje uradnik, kateri razume i drugi jezik, ali pa naj se stranki oskrbi brezplačno prevod. Pri višjih uradih, posebno pri okrajnih sodiščih (jednojezičnega okraja) naj se nastavijo za drugonarodno prebivalstvo posebni uradniki. Teh naj bo, če potreba tako

zahteva toliko, da se v kazenskih obravnavah more sestaviti senat, kateri razume jezik drugonarodnega obtoženca.

Pismene vloge se rešujejo v vseh uradih v tistem jeziku, v katerem so bile podane. Jezik daljšega uradovanja, tikajočih se teh spisov, mora ostati v interesu strank isti.

Zaslišanje strank in prič naj se vrši v njihovem jeziku.

Obravnava in uradovanje v kazenskih stvareh mora se vršiti v jeziku obtoženca.

IV. Uradniki zemskih centralnih uradov naj bodo — izvzemši posebne jednojezične vadelke — dvojezični. Zadeve strank se rešujejo v jeziku prve instance.

V. Uradi nižji dopisujejo uradom enake stopinje in višjim uradom v svojem jeziku; višji uradi dopisujejo nižjim uradom v njihovem jeziku, med seboj v svojem jeziku.

Z najvišjimi državnimi uradi, ministrstvi, nadsoodišči itd. dopisujejo deželni uradi v svojem jeziku; na teh instancah naj se nastavijo — dokler ne bo na Češkem enakih uradov — taki uradniki, kateri bodo vse češke spise reševali češki.

VI. Porote naj bodo v mešanih okrajih razdeljene po narodnosti ali pa mešane. V jednojezičnih okrajih naj se po potrebi poskrbi za porotniško delegacijo, katera razume jezik drugonarodnega obtoženca.

VII. Notranji službeni jezik naj bo v jednojezičnih uradih njihov jezik, pri mešanih uradih jezik večine prebivalstva, pri centralnih uradih mešani jezik.

Javni uradni oglasi, publikacije, pečati itd. naj so jednojezični v okrajih jednojezičnih, dvo- trojezični v mešanih okrajih in v centralnih uradih.

VIII. Tudi v nečeških krajih — posebno na Dunaju in v Dolnjem Avstrijskem — naj se uredi jezikovno vprašanje na podlagi ravnopravnosti. Sploh si hoče češka ljudska stranka izdelati za one razmere natančnejši program.

IX. Za vse zakone in naredbe naj se oskrbi avtentični češki tekst.

X. Število šol naj se poveča in popolni v vseh strokah. Za minoritne šole velja sledeče pravilo: Kakor hitro je zadostno število (30) otrok druge narodnosti, naj se ustanovi paralelka; če traja to stanje tri leta, ustanovi naj se posebna šola za manjšino. Skrbeti treba tudi za vzgojo otrok nestalnega prebivalstva; v tem oziru bi se dalo veliko doseči s potovalnimi učitelji.

XI. Vse te zahteve, tikajoče se ureditve jezikovnega vprašanja, naj se uredi potom zakona s posebnimi določbami v ohrano narodnih manjšin.

Češka ljudska stranka se razločuje od Nemcev s tem, da oni zahtevajo jednojezičnost svojih uradov in uradnikov, a dvojezičnost čeških uradov in uradnikov in svojo državno in posredovalno nemščino, katero pa ona zavrača.

Politični pregled.

Notranji položaj. — V politiki je zavladala tihota. Samo časopisje pretresa položaj in to na podlagi izjave posameznih politikov. Zlasti veliko se govori o zadnjih izjavah dr. Ebenchoha, s katerimi se bavimo na drugem mestu tudi mi. Sicer pa se zatrjuje, da se vlada še na nobeno stran ni odločila. Pravi se, da glede korakov, ki naj se store, vlada zategadelj ničesar ne more ukreniti, ker je mej ministri samimi veliko nasprotie v nazorih. Na vsak način ni računati na to, da bi se za časa poletnih počitnic storil kak definitiven sklep. Odločilna beseda se izreče še-le na jesen, tudi v tem slučaju. Če se bo dal ves vladni načrt označiti z besedico „fortwursteln“.

Nemški krščanski socialisti in nemški klerikalci. V zadnjem času se je večkrat sprožila misel, naj bi se nemški krščanski socialisti združili z nemškimi klerikalci v jeden sam klub. Ta misel ni našla odmeva pri krščanskih socialistih. Le-ti so v svojem vodilnem glasilu izjavili, da jih ločijo od katoliške stranke načelni pomisleki. V tem, ko stoji katoliška stranka na strogo konfesionalnem stališču, je v krščansko-socialni stranki prostora za vse kristijane samo, da nasprotujejo Židom. Res so v krščansko-socialni stranki zastopani tudi protestantje. Sicer pa smatra katoliška stranka kričečega Žida za kristijana in domačina, dočim stoji krščanski socialisti na plemenskem stališču.

Poslanec Lorber, zastopnik mestnega okraja Bruck-Ljubno je odložil svoj državnozborni mandat.

Avstrija na Kitajskem. — Ministrstvo zunanjih del se bavi že dlje časa z vprašanjem, naj se li naša država pridruži akciji velesil zoper Kitajsko ali ne. Gotovi krogi se močno zavzemajo za to, da bi tudi naša država poslala nekaj vojaštva na Kitajsko, z druge strani pa se temu ugovarja, češ, da je na celem Kitajskem samo 5 naših firm in samo 92 avstrijskih državljanov, ki žive vsi v Honkongu in pa v Šanghaju, kjer jim nihče nič neče. Zdi se nam, da je to drugo stališče pravilno. Avstrija nima toliko denarja, da bi ga mogla trositi za nepotrebne ekspedicije.

Učimo se ruski. — Henrik grof Coudenhove, ki je bil dlje časa v diplomatski službi, je izdal brošuro „Politische Studie über Oesterreich-Ungarn“, v kateri priporoča Slovanom in Nemcem v Avstriji kot posredovalni jezik ruščino. Coudenhova slika z navdušenjem veliki pomen ruščine za svetovni promet in za kulturo ter se sklicuje na Nemčijo, kjer so to spoznali najprej ter se ondi uče ruščine vsi — tudi vladni in vojaški sloji. Zato naj bi se uvedlo učenje tudi v Avstro-Ogerski kot obligatni učni predmet. Coudenhove dokazuje, da ni prav nobenega vzroka upirati se učenju ruskega jezika in povdarja, da bi bilo znanje ruščine celi naši državi na največjo korist. Grof Coudenhove je brat češkega namestnika in v narodnostnih zadevah popolnoma nepristranski.

Francija. — Revolta generalitete zoper republiko, dobiva čedalje nevarnejše oblike. Minoli teden sta se ministrstvu uprla dva odlična generala, generalissimus Jamout in šef generalnega štaba Delanne. Ministrstvo je oba renitentna generala odslovilo, in ista usoda je zadela tudi nekaj družih višjih častnikov. Mej oficirskim korom je vsled tega nastala silna agitacija zoper vlado, iz katere se lahko izcimijo nevarne komplikacije.

Vojna na Kitajskem. — Zadnje dni so došla poročila, iz katerih se da sklepati, da niso bile vse vesti resnične, kar jih je došlo s Kitajskega. Zlasti kar se je poročalo o strahovitem klanju v Pekinu ni odgovarjalo istini. Umorjen je bil samo nemški poslanik. Drugi žive še vsi, in dasi so oblegani, je vendar nekaj upanja, da utečejo smrti. Kitajsko gibanje zoper tujce in kristijane se sicer še vedno širi, in so se bili vneli že jako težki boji, a v Pekinu samem je nastala neka protirevolucija, kateri stoji na čelu princ Čing. Zdaj se